

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

יהוה לב המועדים

גליון ל"ג בעומר מתוך לב המועדים "ספירת העומר שבועות"

ויש שכתבו: שלדעת הפוסקים שאסור להסתפר בליל ל"ג בעומר ה"ה שאסור לשמוע כלי שיר (שו"ת שבט הלוי י"ח קסח ה) ובחתונה שרי לפי שהניגון הוא חלק ממשמחת חתן וכלה,
ויש שכתבו: להלכה דיכול להסתפר ולשמוע כלי שיר מהלילה (בשו"ת כפי אהרון להג"מ הר"א הלוי אפשטיין סימן נב).

תספורת

תספורת בליל ל"ג בעומר
תספורת בליל ל"ג בעומר תלויה בדין תחנון במנחה שלפניו דעת הרמ"א (תצנ, יב) בשם המהרי"ל לאסור, וכן סוברים שאומרים תחנון במנחה שלפניו, וכן כתב בכח"ח דאין להסתפר כל זמן שלא האיר פני מזרח לפי שהם ימי דין.
ויש שכתבו להקל ובא"ר ובשערי תשובה כתבו להקל וכן הביא המשגיב (תצנ ס"ק יא) דברי הא"ר. **והטעם** לפי שסוברים שבתחילת ליל ל"ג פסקה האבלות, וראייתם ממה שנוהגים שלא לומר תחנון במנחה שלפניו.

תספורת בל"ג בעומר

בני אשכנז נוהגים איסור תספורת עד יום ל"ג בעומר (סור תצנ, א, רמ"א שם ב), **והטעם שרק עד הבוקר:** משום שמקצת היום ככולו (משגיב תצנ ס"ק י).
מנהג ספרד: להסתפר רק בל"ד בבוקר, **והטעם:** ע"פ מה דאיתא במדרש שמתו מפסח עד פרוס עצרת הוא ט"ו יום קודם עצרת וכשנחסר ט"ו יום נשאר ל"ד ושרי מהבוקר דמקצת היום ככולו (שו"ע תצנ, ב).

חל ל"ג בעומר ביום ראשון

נוהגים לדעת הרמ"א להסתפר ביום ו' שלפניו, **והטעם:** לכבוד שבת כיון שאחרי השבת יסתפרו יש להקדים לערב שבת (שו"ע תצנ ס"ק ב), ולא הותר אלא ביום שישי.

זמן התספורת: מותר להסתפר ביום שישי בבוקר לכבוד שבת, **והטעם:** דל"ש מבעל ברית בימי הספירה שמסתפר לכבוד הברית שחלה בשבת, וכ"כ הפרי מגדים (אי"א, ז) שיכול להסתפר מהבוקר מפני כבוד השבת.

ל"ג בעומר

ל"ג בעומר שלוש ימים לספירת העומר שהוא לעולם חל ב"ח בא"ר וחל רק בימי אנה"ו (פנהגי מהרי"ל).
באיזה יום חל ל"ג בעומר: ל"ג בעומר חל באותו יום שחל פורים שלפניו, וסימנך (תהלים סה, ז) "פלג אלהים מלא מים" **פורים ל"ג בעומר** (שו"ע תכת, א), **יש שכתבו סימן אחר** פלג"ש כלומר ר"ת, **פורים ל"ג בעומר** שווים (ספר מטעמים).

זהירות בספירת העומר

צריך להיזהר בערב ל"ג בעומר מבין השמשות שלא יאמר היום ל"ג בעומר עד שלא יברך ויספור בלילה ככל יום, **והטעם:** כדי שלא להיכנס בחשש ספק ברכה (תוס' חיים על חיי אדם כלל קמא ס"ק יא). אמר קודם בין השמשות היום כך וכך, אין בכך כלום, **והטעם:** משום שאינו זמן הספירה (שו"ע תפס ד).

נישואין בל"ג בעומר

הטעם דהתירו נישואין משום שסברי שביום זה פסקו מלמות (שו"ע תצד א). **והטעם שמוותר בל"ג** משום שסוברים כתוס' דמתו רק בל"ג ימים לסירוגין ונוהגים ל"ג יום כנגדם.

הטעם שהתירו נישואין בליל ל"ג בעומר [אע"פ שלא נהגו להסתפר], כיון דהוי מצוה לכן יש להקל [משא"כ תספורת שהיא רשות לא התירו]. ויש לעשות החופה אחר צאת הכוכבים. ושרי גם עם כלי זמר לפי שהניגון הוא חלק ממשמחת חתן וכלה.

מוצאי ל"ג [ל"ד]

יש לעשות החופה לפני השקיעה ואפשר להמשיך הריקודים אף בליל ל"ד, **והטעם:** כיון שהתחיל החופה מבעוד יום יש להתיר גם בליל ל"ד.

שמיעת כלי זמר בליל ל"ג בעומר

יש שכתבו: שהנוהגים לעשות נישואין בליל ל"ג בעומר מותר בבלי זמר גם ביחיד וכל שכן במקום מצווה וכן נהגו (דרכי הוראה ל"ג בעומר, שו"ת שבה"ל ח"ח ס' קסה).

מי שלא הסתפר בערב שבת אינו יכול לעשות כן במוצאי שבת אלא ימתין עד יום ראשון ל"ג בעומר, **והטעם**: לפי שזמן אבלות הספירה עד יום ל"ג, ויש לו לנהוג מקצת היום באבלות כיון דליכא כבוד משום כבוד שבת, וגם אין זה כבוד שבת שנשאר בשערותיו בשבת ומסתפר מיד לאחריה ולא חש לכבד את השבת בתספורת. ולמחמירים בכל השנים להתגלח רק בל"ד אין שום טעם להתיר להתגלח במוצאי שבת (הגרשו"א, בהליכות שלמה ספירת העומר דבר הלכה יא לא).

ומרבים בו קצת בשמחה (שו"ע תצג, ב)

הטעם ששמחים ביום זה אע"פ שכיום מיתת צדיק יש להתענות (פרי חדש **תצג ב**)

דסבירא ליה שביום זה פסקו תלמידי ר"ע למות (דרשות מהרי"ל, שור תצג א, משנ"ב תצג ס"ק ת, בשם הגר"א).

ומיהו הפרי חדש (שם) לא ניהא ליה בטעם זה דמה בכך שפסקו למות הרי לא נשאר מהם אפילו אחד ומה מיבה של שמחה זה.

וכתב שהטעם לשמחה: לפי שביום זה הסמיך ר"ע את חמשת תלמידיו וביניהם היה רשב"י והם לא מתו כקודמיהם והם המשיכו את התורה (פרי"ח שם).

ראית הגר"א דכיון שפסקו למות מרבים בשמחה

על פי דברי הגמרא בתענית (ל, ב) שביום ט"ו באב פסקו מתי המדבר למות ואמרינן התם דמשום הכא לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב הרי כיון שפסקו למות הוי יו"ט ולפי דברי חז"ל שבאתו יום פסקו תלמידי ר"ע למות עושים יום שמחה (הגר"א בהנחותיו לשו"ע תצג ס"ק ט).

טעם אחר: לפי שימי הספירה מכוונים לחמישים שנות האדם לאחר עשרים שנות הנעורים וכיון שעברו עליו ל"ג שנים ולא חמא שוב אינו חוטא, וזכר לדבר שאנו מרדקים לעשות יו"ט קצת בל"ג בעמר לזכר שבו עברו רוב ימים שבהם ב' חלקים ממ"ט ימי הספירה (מהרש"א חידושי אנרות מועד קטן כה, א).

טעם אחר: לפי שהוא יום פטירת רשב"י ורצונו הוא שישמחו ביום הילולא דיליה כדאיתא בזהר (ארי"י, בברכ"י תצג, בני יששכר מאמרי אייר מאמר ג' אותיות ב' ו, חכמת אדם כלל קלא אות יא).

טעם אחר: לפי שביום זה התחיל לדרת המן לבני ישראל היוצאים ממצרים כי בחמשה עשר לחודש השני (אייר) באו למדבר סין (כמבואר בשמות מז א) וילונו על משה ואהרן ונמשך הדבר ג' ימים עד שירד המן זכר לזה אנו שמחים (שו"ת חת"ס יו"ד סימן רלג ד"ה אמנם, וכו"ה בחת"ס עה"ת פרשת בשלח בדי"ה בשבתנו על סיר הבשר).

טעם אחר: לפי שהשמחה היא על הנס שנעשה לרשב"י שניצול מחרב המלכות שגזרה עליו מיתה, וקבעו את השמחה ביום מיתתו לפי שהרוגי מלכות אינם נקברים, ונמצא שקברו מוכיח על הנס שמת בידי שמים ולא בידי אדם נמצא השמחה היא על הנס (שו"ת שם אריה או"ח סימן יד).

טעם אחר: לפי שביום זה נסתלק מן העולם וגם יצא מהמערה שבה נתחבא הוא ובנו י"ג שנה (ערוה"ש תצג, ז).

טעם אחר: לפי שרשב"י עצמו שמח ביום מיתתו (אוצר כל מנהגי ישורון עמוד פז).

טעם אחר: השמחה היא על גילוי הסודות והאדרא זומא ע"י רשב"י ביום פטירתו (בני יששכר מאמרי חודש אייר מאמר ג' עיני אות כג).

טעם אחר: לפי שמכל הצדיקים לא היה מי שהבטיח לכלל ישראל להצילם מיום הדין ולפטור מן הדין (עיין סוכה מה, ב) והואיל וביום פטירתו הוא גם ממליץ טוב בעד כלל ישראל ע"י הסנווריה שהוא מלמד עליהם לכן עושים סעודה ושמחה באותו יום (שיח יצחק, לרבי יצחק אלפייא עמוד קכו).

נוהגים להדליק מדורות ביום זה, והטעם

לפי ששבעת השבועות של ספירת העומר הם כנגד ז' קולות שבמזמור לדוד (פרק כט) בתהילים "הבו לה' בני אלים" והשבוע החמישי הא כנגד "קול ה' הוצב להבות אש" ע"כ מרבים אנו אור בל"ג בעומר שהוא השבוע החמישי שהספירה היא "הוד שבהוד" והוא ג"כ הילולא דרשב"י (מעמי המנהגים אות תרו).

טעם אחר: לפי שהמדורה הם זכר למשואות שהיו מעלים להודיע על קידוש החודש, והרומאים הכובשים אסרו לעושת זאת לכן המדורות הם סמל של מרד, ולכן ביום הילולא דרשב"י שהיה המדור הגדול נגד הרומאים תלמידו של ר"ע שהיה נושא כליו של בר כוכבא (שנלחם ברומאים) מדלקים מדורות על קברו ובמקומות שונים, לרמוז על חרותו ופדות נפשינו מכל שלטון זר (זיו המנהגים עמוד קה).

טעם אחר: לפי שיום פטירתו של רשב"י היה יום ארוך יותר שבאותו יום גילה סודות ולא היה רשות לשמש לשקוע עד שסיים לגלות הסודות, ועוד שבשעת פטירתו הקיף עמוד דנהורא [עמוד של אור] את מותו (בני יששכר ח' אייר מאמר ג' ו).

שמן שביעית להדלקת המדורה
אסור להשתמש בשמן של שביעית להדלקת מדורת ל"ג בעומר מפני שמפסידו (דיני השביעית).

עליה לציון הקדוש במירון

לעלות לקברו של רשב"י ובנו רבי אליעזר שבמירון.

יש מתנגדים למנהג זה, והטעם: לפי שלא היה דעתו נוחה לעשות יום שמחה ממה שתקנו חז"ל ומוסיף שהרי על מיתת צדיקים מתענים ואין עושים יו"ט (הובא בשדי חמד ח"א מערכת א"י אות ו בשם בפת"ל יו"ד סימן רנא ס"ק ד בשם הגה"ת חת"ס יו"ד סי' רלז, שואל ומשיב במהדורא חמישאה סי' מה סו ד"ה הנה).

חלאקה בל"ג במירון

מנהג קדום מובא בשער הכוונה (עיין ספירת העומר דף פו עד ודף פז, א) והרב רבי יונתן שאנ"י ש העיד לי שבשנה הראשונה קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל [האר"י] הוליד את בנו הקטן שם עם כל אנשי ביתו ושם גילה את ראשו כמנהג הידוע ועשה שם יום משתה ושמחה (עיין שערי תשובה תקלא ז). וכ"כ בלחם מן השמים (עיין ספירת העומר) שטוב לעשות כן.

הטעם שנהגו לעשות חלאקה במירון: על פי הגמרא בשבת (קלח, ב) תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר חס ושלום שתשתכח תורה מישראל שנאמר (דברים לא כא) "כי לא תשכח מפי זרעו, א"כ הבטיח לנו רשב"י שלא תהא התורה נשכחת מפי זרעינו וזרע זרעינו, לכן כשמכניסים אותו למצוות ולתלמוד תורה אומרים על קברו של רשב"י הבטחת שלא תשתכח תורה הבאנו את בנינו המיועד ליכנס לתורה ואנו מבקשים שזכות הצדיק יגן עליו שלא תשתכח תורה (מובא בהקדמת לספר אבני חפץ בשם ר' יעקב מאיר שכטר).

נהגו לשיר פיוט "בר יוחאי" ביום זה.

פיוט בר יוחאי מחברו חתום בראשי תיבות רבי שמעון בן לביא (שחיבר ספר כתם פז על הזוהר) תוכן פיוט זה הוא תיאור כבודו ומעלתו של רשב"י ולכן שרים זאת בעיקר בל"ג לכבוד התנא רשב"י.

אכילת חרובים

יש שנהגו לאכול חרובים ביום זה, והטעם: משום שמובא בגמרא (שבת לג, ב) כאשר רשב"י ורבי אלעזר בנו התחבאו במערה מפני הרומאים י"ב שנה נהיה להם נס ונבראו עץ חרובים ומעין מים בפתח המערה שמהם ניוונג, לזכר הנס אנו אוכלים חרובים ביום ההלולא של רשב"י (שערי הלכה ומנהג סימן רכב).

משחק חץ וקשת

נוהגים שבל"ג בעומר משחקים בחץ וקשת (אוצר ד"מ עמ' 188), והטעם: לפי שיום זה הוא הלולא דרשב"י ואמרינן בירושלמי (ברכות פרק ט הלכה ב) רב חזקיה בשם רב ירמיה כל ימיו של רשב"י לא נראת הקשת בענן, לפי שזכות הצדיק הגנה על העם ובוים עליהם למרום עושים סימן זכר לזה (בני יששכר מאמרי חודש אייר מאמר ג אותיות ד, ה).

טעם אחר: לפי של"ג בעומר הוא יום שמוסגל לקבלת התפילה, וקשת ר"ת ששמע קול תפילותינו לרמוז על כך.

בשאלה האין אכלו רשב"י ובניו מעץ חרובים ולא חששו לערלה

בעובדה דרשב"י איתא הכי אזלו טשו במערתא איתרחיש ניסא ואיזבא להו חרובתא ועינא מים [פירוש רבי שמעון ובנו אלעזר התחבאו במערה והיה להם נס שנברא להם עץ חרובים ומעין מים] (שבת לג, ב).

השאלה האין אכלו רשב"י ובניו מעץ החרובים ולא חששו לערלה

כיון שהיה על יד הנס ועץ מנם אין בו דין ערלה דכתיב (ויקרא יב, כג) "ונמעתם כל עץ מאכל" והוא לא בא דרך נטיעה אלא דרך נס וליכא איסור כמו שמצאנו ברד"ק (במ"ב פרק ד, ט) בעובדא דנס השמן של אלישע דשמן שנברא על ידי נס אין בה חיוב תרומות ומעשרות כך נראה כאן דכיון שהיה על ידי נס אין חיוב של ערלה (שו"ת בית יצחק).

טעם אחר: על פי הירושלמי (פ"ק דערלה ה"ה) דאילן העולה במדבר שאינו מקום ישוב פטור מערלה, א"כ כיון שברחו למערה מחוץ לעיר שלא במקום ישוב פטור מערלה (שו"ת נבעות עולם).

טעם אחר: דבמקום פיקוח נפש היה מותר לאכול וכיון שלא היה להם דבר אחר לאכילה, ואם לא היה אוכלים היה בא לכלל פיקוח נפש לכך אכלו ולא חששו לאכילה (מחמדי תורה).

טעם אחר: על פי מה שאמרו רבותינו לא עבד קב"ה ניסא למנא (הקב"ה לא עושה ניסים לחינם) כיון שראה רשב"י שעשה לו הקב"ה ניסא ידע דלא עבד הקב"ה ניסא למנא וודאי דליכא שם איסור (מחמדי התורה).

בשאלה האין קיים רשב"י את המצות במערה

איך קיים רשב"י את המצוות ובפרט סעודת שבת דאמר באדרא "כל ימי לא במילנא תלת סעודתו דשבתא" האין אמר לא ביטל. והאין קיים אכילת מצה בליל פסח ושאר דברים שצריכים פת (שו"ת רב פועלים חלק א יור"ד סימן נב).

תירוץ א': אונס רחמנא פטרא כיון שבאותם שנים שנתחבא מפני המלכות מסכנת מות פטור מג' סעודות ואכילת מצה ומרור בפסח וכל המצוות של קיים ולא נחשב כביטול (שו"ת רב פועלים חלק א יור"ד סימן נב).

תירוץ ג': על פי מה דאיתא במדרש תלפיות (אות ה' ענף חרוב) כתב שחכם אחד שקיבל מהזקנים איש מפי איש עד רשב"י שאילן חרובים שהיה לרשב"י במערה היה מתהפך בערב שבת לאילן תמרים, ומ"ט בערב שבת דאמרו בברכות (יב, א) דאם בירך ברכת המזון על תמרים יצא ידי חובה כיון דמיון זין (וכי"ה בשו"ע רח, יז) וכתב הפמ"ד (רענ א"א ס"ק מו) דלפי זה אפשר לצאת ידי חובת קידוש במקום סעודה, ולפי זה אפשר לומר שהחרובים נהפכו לתמרים כדי שיוכל לקיים סעודת שבת בתמרים (ספר בירורי חיים חלק ג' עמוד תתנג).

סדר התפילות

תחנון

ערב ל"ג בעומר: אין נופלים בתפילת מנחה על פניהם לאמירת תחנון (משנ"ב תצנ ס"ק ט).

ל"ג בעומר: אין אומרים תחנון (שו"ע תצנ ב בשם מהר"ל).

"אל ארך אפים"

כשל"ג בעומר חל ביום שני או חמישי אומרים "אל ארך אפים" בפתחת הארון.

"למנצח"

נוסח אשכנז: אומרים למנצח, והטעם: משום דסבירא ליה שאומרים למנצח אף ביום שאין אומרים תחנון (פמ"ג תצנ בא"א ס"ק ג).

נוסח ספרד: אין אומרים דסבירא ליה שלא אומרים "למנצח" ביום שאין תחנון (שלחן השחר).